

rural schools; mechanisms of state regulation of development of rural schools; dependence types of rural schools, their structures and networks of economic, demographic, environmental factors; ties of secondary school to the cultural, social environment and economic entities in the village. To pedagogical criteria we refer: goal of education is determined by social need of preparation of youth for work; nature of the content and technological support of the educational process; network dynamics; the content and form of vocational training of the teachers; advanced teaching experience (innovative pedagogy); pedagogical theories and scientific support of rural schools in different periods.

Key words: rural school, differentiated approach, periodization, period, stage, socio-pedagogical principles, development.

УДК 355.377 «18»

С. В. Кормілець

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ВІЙСЬКОВО-ПРИКЛАДНА ПІДГОТОВКА В КАДЕТСЬКИХ КОРПУСАХ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ В ХІХ– НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Стаття присвячена дослідженню питань, пов'язаних з організацією військово-прикладної підготовки в кадетських корпусах Російської Імперії на територіях українських губерній у ХІХ – на початку ХХ сторіччя. Показані основні етапи становлення й розвитку системи військового виховання кадетів, наведені ключові компоненти спеціальної військової підготовки та вимоги, які висувалися до її організації. Приведено приклади організації літніх табірних занять у різних кадетських корпусах українських губерній, доцільність їх розташування й різноманітність постановки навчально-виховного процесу в них.

Ключові слова: кадетські корпуси, кадети, військово-навчальні заклади, літні табори, військове виховання, військово-прикладна підготовка.

Постановка проблеми. Сучасний стан розвитку й оновлення Української держави неможливо уявити без модернізації та перетворення системи військово-патріотичного виховання в загальноосвітніх навчальних закладах військового профілю. Саме тому значний науковий інтерес становить проблема дослідження питань військового виховання в кадетських корпусах створених на території Українських губерній у ХІХ – на початку ХХ століть, оскільки головним завданням цих освітніх установ було виховання професійних військових кадрів, які мали стати підґрунтям збройних сил держави. Оскільки неможливо створити ідеальну модель військового виховання на сучасному етапі без урахування переваг і недоліків попередників.

Аналіз актуальних досліджень. Система військового виховання в кадетських корпусах, розміщених на території Українських губерній виступає предметом переважно історіографічних досліджень, тому її дослідження носить загальний характер. Не зважаючи на те, що сьогодні існує низка вичерпних досліджень з історії розвитку та діяльності системи кадетських корпусів, де окремим питанням постають проблеми виховання,

як у працях М. І. Алпатова, А. Ю. Воробйової, М. І. Нецадима, А. П. Ткачука, О. А. Хазіна та інших дослідників, однак аналізу джерел і наукової літератури засвідчив, що проблема військового виховання в кадетських корпусах не була об'єктом самостійного дослідження та не отримала системного відображення в історіографії.

Мета статті – дослідити шляхи становлення та розвитку системи військового виховання кадетських корпусів XIX – початку XX століття створених на території Українських губерній шляхом аналізу й узагальнення історіографічної бази.

Виклад основного матеріалу. У кадетських корпусах царювала військова атмосфера, у якій зростали вихованці, незважаючи на її антипедагогічний ефект (жорстокі покарання, інші недоліки виховання) все ж вона мала свої позитивні сторони.

У цих умовах з дитинства виховувалися дружність, любов до корпусу, цікавість до військової служби й повага до військового звання. В цьому військовому режимі вироблялися також і позитивні індивідуальні якості: почуття обов'язку, ретельність, прямолінійність тощо [1, 187].

Що стосується питань військової підготовки в кадетських корпусах, то зробивши аналіз інструкції з виховної частини для кадетських корпусів, можна стверджувати, що таке поняття, як військове виховання не розглядалося й окремо не позиціонувалося. Треба зазначити, що військово-професійна спрямованість була нехарактерна для кадетських корпусів. Вони повинні були закладати основи спеціальної військової підготовки, а розбудовувати, розвивати їх необхідно було у військових училищах та академіях.

Однак це не означає, що в кадетських корпусах не приділяли цьому компоненту навчання належної уваги. У досліджуваній період існувало таке поняття, як військовий дух – сукупність усіх військових якостей, властивих справжньому офіцерові, що вірно служив своїй Батьківщині: мужність і хоробрість у будь-якій ситуації, войовничість, дисциплінованість. Входили в поняття військовий дух і основи спеціальної військової підготовки. Кадетські корпуси виступали ідеальним місцем для реалізації даного завдання.

Окреслені завдання розроблялися й утілювалися в ході навчальної й виховної роботи кадетських корпусів. Ми ж спробуємо на основі аналізу нормативно-правової бази показати систему спеціальної військової підготовки. Визначальне значення в цій справі мав суворий статутний порядок. У першу чергу «це полягало в розподілі всіх кадетів-інтернів за їх віком і класами на роти, які підрозділялися на виховні відділення, що, у свою чергу, склалися з кадетів одного класу. Відділення комплектувалися з кадетів до 35 чоловік, які підпорядковувалися офіцерові-вихователю» [6].

Бездоганно продуманий і регламентований у всіх відношеннях розпорядок дня, який дозволяв не тільки чергувати теоретичні заняття зі спеціальної військової підготовки із практичними, але й виховувати волю й

самоорганізованість. Це виражалося в наступній нормі: «на теоретичні заняття в класах і лабораторіях від 6 до 8 годин: практичне закріплення від 8 до 9 годин, на відпочинок у молодших – 9 годин, у старших – 8» [4].

Крім посадових осіб, контроль над дотриманням розпорядку дня здійснював черговий роти – офіцер-вихователь. Він постійно перебував із вихованцями, давав сигнал до підйому, проводив ранковий огляд і доводив накази, потім вів їх у їдальню. Він же контролював, щоб усі вихованці вчасно прибували на заняття.

Спеціальна військова підготовка в кадетських корпусах складалася із двох частин: теоретичної та практичної. Теоретична організовувалася безпосередньо в кадетських корпусах і практично не відрізнялася від звичайного навчання кадетів. За сім років навчання в корпусі кадети вивчали креслення, хімію, фортифікацію, тактику, інженерну справу, топографію. За цей час із військової теорії в цілому кадети повинні були прочитати й вивчити не менш «17 тисяч сторінок тексту» [2]. Необхідним було розуміти сутність прочитаного. Зрозуміло, що не всі виконували таку складну програму теоретичного навчання. Тому особливе місце в спеціальній військовій підготовці приділялося практичним заняттям. Вони організовувалися в літніх таборах і тривали від трьох до п'яти тижнів. Для таборів вибиралися зручні в кліматичному й природному відношеннях місця. Вибір місця літнього табору був не випадковий, зазвичай він розташовувався або поблизу найближчого військового полку чи місця видатної битви. Таким чином, для практичних занять кадет було задіяно інвентар військових, а на прикладі військових подвигів попередників виховувався патріотизм і відданість Батьківщині. У таборі кадети розташовувалися в бараках або палатках, були приміщення для офіцерів, а також кухня, тимчасова церква, лазарет, створювалися на час табору спеціальні гімнастичні майданчики й тири.

Так, наприклад, літній табір Петровсько-Полтавського кадетського корпусу був розташований поблизу «Шведської могили» на місці Полтавської битви [9, 73].

Накази й відомчі інструкції вимагали від кадетів всебічної й ретельної підготовки до практичних занять, розвивали серед них військовий дух: «Ви, діти, підготовлені до військового поприща, завчасно повинні звикати й засвоювати обов'язки воїна. Ваш зовнішній вигляд, осанка, вчинки повинні мати військовий відбиток. Благородство душі, чистота моралі, твердість характеру, любов до безумовного виконання свого обов'язку, прихильність до Батьківщини, відданість Государю, вдячність наставникам, повинність керівництву...» [5, 32].

У літніх таборах кадети одержували ґрунтовні теоретичні знання й серйозні практичні навички. Учасники зборів вивчали «гарнізонну й польову службу військ, матеріальну частину зброї, нові типи озброєнь, навчалися догляду за нею, також вивчалася використання артилерійського прицілу й

основи топографічного читання» [3]. Аналогічні збори проводились у всіх кадетських корпусах імперії, їх організація була типовою.

Для організації літніх практичних занять Головне управління військово-навчальних закладів видавало щорічно нові програми. Так, з оголошення по військово-навчальних закладах від 28 жовтня 1848 р. видно, що складені для військово-навчальних закладів нові програми з тактики, артилерії, фортифікації й топографії були надруковані загальним тиражем 1200 екземплярів вартістю 204 рубля 64 коп. сріблом [8].

Важливе місце в навчальному процесі займала військова підготовка. Військові заняття регулювались «Інструкцією для воєнно-підготовчих занять у кадетських корпусах», затвердженою Військовим міністром. Вони склалися з теоретичної та практичної частин. Теоретична частина військової підготовки полягала у викладанні певних військових дисциплін, а також у проведенні теоретичних занять старших рот. Практичні заняття для молодших рот склалися зі стройових занять та гімнастики; для старших рот – стройові навчання, воєнні прогулянки, верхова їзда, дані про зброю, стрільба дробинками, гімнастики та фехтування, плавання, топографічні роботи.

Практичні заняття включали стройову підготовку, окомірну зйомку, роботу з топографічними картами, фехтування, гімнастику, плавання, військові прогулянки на місцевості, несення вартової служби. Особлива увага в літніх таборах приділялася організації стрільби з різних видів зброї. Очевидно, що це було пов'язане з віковими особливостями кадетів і їх природною тягою до зброї. Наприклад, у Сумському кадетському корпусі восени 1913 року теми прогулянок кадетів 7-го класу включали «Ознайомлення з окомірною зйомкою», «Оборона станції Суми півротою», «Сторожова охорона на місцевості». У 6-му класі відпрацьовувалися теми: «Служба дозорів і сторожової охорони в похідному порядку та при розташуванні на відпочинок», «Бойовий порядок роти в наступі», «Летуча пошта і сигналізація» тощо.

Велика увага під час прогулянок приділялася маршовій підготовці. Кадети здійснювали марш на 16 верст, рухаючись у колону по чотири з виставленою сторожовою охороною. Через 8 верст влаштовувалися привали, під час яких офіцери-вихователі перевіряли самопочуття та стан ніг своїх вихованців.

Після закінчення літніх практичних занять керівництво таборів підводило підсумки й звітувало у Головне управління військово-навчальних закладів. На підставі представлених матеріалів керівництво Головного управління військово-навчальних закладів робило висновки про успішність або малоуспішність літніх практичних занять. Отримані висновки аналізувалися й склалися рекомендації, які друкувалися й розсилалися по кадетських корпусах. Керівний склад корпусу, одержавши докладні письмові рекомендації, використовував їх при підготовці літніх практичних занять у

наступному році. Тим самим удосконалювалася система спеціальної військової підготовки, що досягла до 1917 року значних результатів.

Зі звіту директора одного з кадетських корпусів можемо довідатися чим займалися вихованці в літньому таборі, яким чином здійснювався розподіл часу та навчального матеріалу. «У святкові й недільні дні й напередодні них кадети ходили в церкву на Шведську могилу.

Щотижня кадети робили прогулянки, тривалість яких з кожним разом збільшувалася.

Під час прогулянок з кадетами займалися: визначенням сторін світу по компасу й годиннику, визначенням на плані точки стояння й окомірним визначенням відстаней.

Крім того, майже щотижня готували собі їжу в казанках: косарську кашу, мисливське рагу й картоплю.

Один раз була зроблена пожежна тривога, з вирішенням завдань відповідно до «юного розвідника» Боден-Пауля. Усі заняття, виконані кадетами в таборах, можна розділити на такі категорії:

а) Польові, садові роботи й земляні; б) Столярні й малярські; в) Декоративні; г) Читання; д) Ігри; е) Розваги у високоурочисті дні; ж) прогулянки й заняття відповідно до «Юного розвідника», з) Нічні тривоги й завдання, що розв'язувалися під час тривоги» [9, 75].

Згідно з наказом № 951 Головного начальника військово-навчальних закладів, звіт про табірні практичні заняття за 1847 р. повинен був бути розісланий до військово-навчальних закладів не пізніше січня 1848 р. Із цих звітів добре спостерігається система спеціальної військової підготовки й відношення до неї керівництва навчальних закладів і кадетів. «Цього року необхідно було дати табірним практичним заняттям вихованців військово-навчальних закладів остаточний дозвіл, приведення їх у правильну систему, засновану на поділі занять не тільки по класах, але й родам служби:

– **3 тактичної частини.** На заняття з цієї частини була звернена особлива увага. Хоча на Аванпостну службу й малу війну довелося всього кожному батальйону по 3, а першому зведеному – 2, однак, крім того, поза чергами для практичних занять, по кілька разів проводилися батальйонні навчання із застосуванням до місцевості.

Із 3-х черг: перша присвячена поясненню поротно правилам Аванпостної служби, незалежно від місцевості; друга – застосування правил на місцевості; третя – це похідний рух з усіма приналежностями, обережностями, відступ аванпостів і перехід з бівуачного розташування табору в бойове.

– **Осьмирядні навчання й рушнична стрільба.** Нині начальством для цього роду занять були доставлені всі необхідні засоби: гарна зброя, належна кількість патронів, обладнання мішені, достатня кількість офіцерів із числа гарних стрільців, випускні вихованці, переважно призначені в

піхоту числом до 350 людей. Приходили партіями по (15 людей) уранці або вечері. Велися журнали, у яких записувався кожний постріл із позначенням успішності його. Недоліком було обмеження в часі, не дозволяла виконувати стрільбу більше чотирьох черг для кожної партії; кожен вихованець виконав по 25 пострілів. Звичайно, це недостатньо, щоб навчити добре стріляти. Незважаючи на це можна сказати, що цьогогорічні офіцери мають хоч деякі поняття про мистецтво стрільби.

У нинішньому ж році з одинадцяти днів, приділених на практичні заняття, найбільша маса випускних вихованців уживала: по 9 черг на одні осьмирядні навчання й 7 на рушничну стрільбу.

– **Заняття з інженерної частини.** Заняття, що почалися в минулому році, повинні були отримати в нинішньому році остаточний розвиток:

I. Польовими інженерними роботами призначено займатися вихованцям першого спеціального класу.

II. Для вихованців випускних класів призначені були саперні роботи та, крім того, продовжити в цьому році роботи мостові, на кожне з занять припадало по одній черзі, для вихованців, що випускаються в піхоту прапорщиками по третій черзі армійськими підпоручиками, що випускаються в артилерію, і ще більше для інженерного корпусу вихованців Військово-навчальних закладів, що випускаються в нього.

Згідно з такими положеннями, були приготовлені всі засоби, щоб інженерні, саперні й мостові роботи прийняли в нинішньому році повний свій розвиток:

1. Привести в кращий вид люнет, відновлення якого розпочато торік.
2. Саперні роботи, показані торік у окремих невеликих ділянках, поширити усуненням подвійної сапи з обходом траверсу й виходом, крім того, вінчання воронки початку мінної галереї.
3. Крім того, по частині мостовій, крім зведення понтонного мосту, звести міст на козлах і турах, а також конгревів міст.

– **Заняття з артилерійської частини.** Для артилерії зроблені великі приготування: лабораторія була забезпечена достатньою кількістю запасів. Усіх вихованців, що випускаються в піхоту й кавалерію, розділили на партії по 15 людей, які займалися по черзі виготовленням і спорядженням патронів, їм також показували: лиття куль і укладання готових артилерійських зарядів.

– **З топографічної.** Загальний напрям у нинішньому році був такий, як і в минулому за винятком таких заходів:

1) З нинішнього року роботами цими займалися вихованці першого спеціального й четвертого загального класів;

2) Заняття в четвертому загальному класі збільшені зйомкою за допомогою бусолі невеликих ділянок, з тією самою метою, щоб у першому спеціальному класі приступили до окомірної зйомки.

Цього року прийнято ще кілька нових заходів, щоб роботи усіх закладів набули більш одноманітну систему й форму. Для цього була розроблена найдетальніша інструкція для навчання. Про успіхи цих робіт остаточну думку складе комісія, яка буде для їхнього розгляду призначена» [7].

З наведеного матеріалу видно, що літня практика була центральною, системотворчою ланкою у справі навчання кадетів спеціальної військової підготовці. Під час проходження літньої практики кадет навчали основам початкової військової підготовки, знання яких було потрібно для вступу до військових училищ і діючої армії. Крім того, зі звітів керівного складу, спогадів кадетів і їх вихователів випливає, що літній табір був місцем, де учні розширювали свої пізнання про світ і навколишнє середовище. Приведемо приклади зі звіту про літній табір одного з навчальних закладів:

З 31 травня по 12 серпня кадети, які залишалися на канікулярний час у корпусі, провели літо в таборах.

31 травня кадети, які залишалися на літні канікули в корпусі, виступили в табір при Шведській могилі під спостереженням ротного командира полковника Купчинського та трьох офіцерів-вихователів. Після прибуття в табір вони були ознайомлені із границями табірної ділянки, а з 1 червня почалися правильні заняття.

22-го липня. – Кадети ходили в кадетський гай на пікнік, спільно зі службовцями корпусу і їх родинами. По закінченню пікніка грали в різні ігри, а потім відправилися на річку кататися на човнах. Після повернення в табір вечеряли разом із гостями.

Табір також був ілюмінований, причому до колишніх транспарантів додався зроблений кадетами вензель Государині Імператриці Марії Федорівні. Після феєрверка кадети всім своїм складом співали.

27-го липня. О першій годині дня кадети обідали, спільно зі службовцями корпусу і їх родинами. О 4 годині дня кадети з усіма учасниками обіду відправилися на р. Ворсклу, де каталися на човнах, а потім на березі пили чай з бутербродами й цукерками. Після повернення з річки прикрасили ділянку перед бараками освітленими різнобарвними ліхтариками, а фасад бараку транспарантами. Крім того був спалений феєрверк і кадети з дітьми службовців грали в різні ігри.

День 30-го липня кадети провели в маєтку князя Кочубея, який знаходився від табору на відстані 23 версти, де гуляли по парку, оглядали розкішні квітники, метеорологічну станцію, коней тощо [9, 73–77].

Доволі часто під час літнього табору кадети займалися зведенням і відновленням фортифікаційних споруд часів визначних битв минулого [5, 73–74].

Вищенаведені факти свідчать, що кадет прагнули не тільки навчити військової справи, але й підготувати до життя і поведіння в різних ситуаціях.

Аналізуючи діяльність вихователів кадетських корпусів, зазначимо, що в навчальних закладах даного типу виховували не тільки майбутніх військових, але й усебічно підготовлених осіб для служби в будь-яких умовах Російської імперії.

Таким чином, система спеціальної військової підготовки була невід'ємною частиною навчального процесу в кадетських корпусах. До її проведення готувалися заздалегідь. Керівництво корпусів знаходило додаткові засоби, формувало матеріально-технічну базу, спеціально готувало викладачів і офіцерів-вихователів. Зі звітів викладацького складу й спогадів кадетів видно, що літні практичні заняття мали велике значення в підготовці майбутніх офіцерів. Під час проведення літніх практичних занять кадети здобували практичні навички, які використовували у своїй подальшій службі.

Підготовка та проведення літніх практичних занять проходили з певними проблемами. По-перше, вони завжди здійснювалися влітку. Тому не всі кадети могли в них брати участь, у зв'язку з відпустками на канікули додому. По-друге, обсяг практичних занять, необхідний для засвоєння, був дуже великий, і значна частина вихованців не могла освоїти його за настільки короткий проміжок часу. По-третє, постійний брак спеціального устаткування, амуніції і озброєння робив літні практичні заняття неповноцінними. Керівництву корпусів постійно доводилося вибирати між тими або іншими заняттями. Нерідко були випадки, коли один рік кадети тренувались у стрільбі, а на наступний рік більше уваги приділяли фортифікації й топографії.

У цілому ж система спеціальної військової підготовки в 1917 р. відповідала вимогам і запитам армії. У її межах здійснювалася цілісна й всебічна підготовка офіцерського корпусу.

Висновки. Таким чином, система військово-прикладного виховання в кадетських корпусах була спрямована на професійно зорієнтовану підготовку майбутнього офіцера – захисника держави. Кадети привчалися до дисципліни, організованості, завдяки чому гальмувався розвиток негативних рис і якостей особистості. Якість військово-прикладної підготовки перебувала на високому рівні, про що свідчать звіти керівництва кадетських корпусів до головного управління військово-навчальними закладами, у яких висвітлюються особливості військових навчань, організація літніх таборів і комплекси заходів, спрямовані на підготовку високоосвіченого офіцера.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бутовский А. Д. Собрание починений : в 4 т. / А. Д. Бутовский. – К. : Олимп. л-ра, 2009. – Т. 4. – 448 с.
2. Демин А. М. Подготовка офицеров русской армии 60–90 годы XIX в. : дисс. ... канд. ист. наук / А. М. Демин. – М., 1995. – С. 139.
3. Крылов В. М. Роль кадетских корпусов подготовке артиллерийский и инженерных офицерских кадров русской армии : дисс. ... канд. ист. наук / В. М. Крылов. – М., 1995. – С. 103.

4. Общая программа, распределения времени и наставление для ведения внеклассных занятий в кадетских корпусах. – СПб., 1890. – С. 40.

5. Павловский И. Ф. Исторический очерк Петровского Полтавского Кадетского Корпуса (1840-1890) по официальным данным / И. Ф. Павловский. – Полтава : Типография губернского правления, 1890. – 305 с.

6. Положение о внешкольной подготовке русской молодежи к военной службе // Приказы по военному ведомству за 1911. № 434 от 19 сент. – С. 1059–1060.

7. РГВИА. ф 725, оп. 57, д. 1. Дополнение к приказу по ВУЗ № 951 от 1 апр. 1848. Отчет о лагерных практических занятиях за 1847 год.

8. РГВИА. Фонд Главного Управления военно-учебных заведений. Оп. 40, д. 71, л. 30.

9. Ромашкевич А. Д. Материалы к истории Петровского Полтавского кадетского корпуса с 1-го октября 1911 г. по 1-е октября 1912 г. Год девятый / А. Д. Ромашкевич. – Полтава : Электрическая типография Г. И. Маркевича. Бульвар Котляревского. 1912. – 210 с.

РЕЗЮМЕ

Кормилец С. В. Военно-прикладная подготовка в кадетских корпусах Российской империи в XIX – начале XX столетия.

Статья посвящена исследованию вопросов, связанных с организацией военно-прикладной подготовки в кадетских корпусах Российской Империи на территориях украинских губерний в XIX – начале XX века. Показаны основные этапы становления и развития системы военного воспитания кадет, приведены ключевые компоненты специальной военной подготовки и требования, которые выдвигались к ее организации. Приведены примеры организации летних лагерных занятий в разных кадетских корпусах украинских губерний, целесообразность их расположения и разнообразие постановки учебно-воспитательного процесса в них.

Ключевые слова: кадетские корпуса, кадеты, военно-учебные заведения, летние лагеря, военное воспитание, военно-прикладная подготовка.

SUMMARY

Kormilets S. Military-applied training in cadet corps in Russian empire during the XIX – XX early twentieth century.

This article investigates issues related to the organization of military-applied training in cadet corps of the Russian Empire in the territories of Ukrainian provinces in the nineteenth – early twentieth century. The basic stages of formation and development of military training cadets, the key components of special training, and requirements that were presented to its organization are revealed. The examples of summer camp sessions in various cadet corps in Ukrainian provinces are given, the appropriateness of their location and a variety of educational process in summer camps are described.

The essence, forms and methods used in the system of military education are applied in future military cadet corps. It is established that all the complex of military profile was directed at professional training of future officers, defenders of the state. Cadets were raised in discipline, organization, thus preventing the development of negative personality traits.

It is shown that an important role in military science of cadets took lessons held in camps where they learned the intricacies of military affairs, became acquainted with the latest types of weapons and learn to use them, studied the tactics of warfare, especially fortification cases, practiced shooting of firearms, extended their inner world during the touring of cities and various industrial plants. Location of the camps was also not accidental, most of them were in the fields of battle or near military units.

Thus, the system of special military training – summer camps – was an integral part of the educational process in the cadet corps. Its conduct was prepared in advance. The administration of the corps found additional funds, provided material-technical facilities, involved specially trained teachers and officers, educators. From the reports of the teaching staff and memories of cadets can be seen that the summer practical training was of great importance in the training of future officers. During the summer practical training cadets received practical skills that could be used in their future service.

So the whole military-applied education was focused at the formation of highly educated, cultural, professional, well-trained officer, a patriot and defender of the motherland. The quality of applied military training was at a high level, as evidenced by reports of the administration of cadet corps to the main Directorate of military educational institutions.

Key words: *cadet corps, cadets, military schools, summer camps, military training, applied military training.*

УДК 378(09)(477.4/7)37.014.543

А. В. Красуля

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ІСТОРИЧНІ ТРАДИЦІЇ БЛАГОДІЙНОСТІ ТА АКТУАЛЬНИЙ СТАН ФАНДРЕЙЗИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ВИЩІЙ ОСВІТІ УКРАЇНИ

Автором статті схарактеризовано сутність та взаємозв'язок ключових понять дослідження; проаналізовано історичні тенденції та закономірності розвитку благодійності; систематизовано події, пов'язані з меценатством; виокремлено ключові суб'єкти благодійної діяльності в кожен із визначених періодів; обґрунтовано основні етапи генезису благодійності в Україні; з'ясовано актуальний стан фандрейзингової діяльності в національній системі вищої освіти; а також окреслено перспективи розвитку освітнього фандрейзингу, як інструменту диверсифікації джерел ресурсного забезпечення університету в контексті неоліберальної ідеології сучасних освітніх реформ.

Ключові слова: *традиції благодійності, фандрейзингова діяльність, меценатство, філантропія, вища освіта.*

Постановка проблеми. Зростання ролі організацій громадянського суспільства, що здатні допомогти державі у вирішенні соціальних проблем громадян і підтримці науково-дослідних робіт і проектів сприяє розвитку фандрейзингової діяльності в Україні як інструменту диверсифікації ресурсних джерел. В умовах глобалізації, зокрема в контексті неоліберальної ідеології сучасних освітніх реформ, урізноманітнення джерел фінансування є актуальною проблемою управління університетом. Одним зі шляхів розв'язання цієї проблеми ми вбачаємо розвиток фандрейзингової діяльності, що означає вміння покращувати ресурсне забезпечення освітньої, наукової та соціально спрямованої діяльності навчального закладу. Відзначимо, що фандрейзингова діяльність тісно пов'язана з такими поняттями як «благодійність», «благодійна діяльність», «благодійництво», «меценатство», «меценатська діяльність», «філантропія», «фандрейзинг», «фандрейзер», «освітній фандрейзинг». Отже з метою більш точного